

Németország

„Németországnak az az érdeke, hogy Magyarország a periférián maradjon” – Interjú Wolfgang Streeckkel

[Lehoczki Noémi](#)

2021. január 11., 7:30

Wolfgang Streeck gazdaságszociológus azok közé a baloldali teoretikusok közé tartozik, akik szerint a baloldalnak védelmébe kell vennie a nemzetállamot, az Uniót pedig antidemokratikussága, és a német hegemoniának való strukturális alávetettsége miatt kritizálja. A kölni Max Planck Társadalomkutató Intézet emeritus igazgatóját a német szövetségi választás évében Angela Merkelről, a 2015-ös menekültválságról, valamint Németország uniós szerepéről és a COVID-mentőcsomagról kérdeztük írásban.

Wolfgang Streeck Center for the Study of Europe Boston University / flickr

Mérce: Az Ön legutóbbi, Critical Encounters c. könyvében így jellemzi Angela Merkelt: „egy posztmodern politikus, aki machiavellista megvetéssel él mind az ügyek, mind az emberek iránt”. Kifejtené?

Streeck: Ez a politikai stílusára utal, amely teljes mértékben eseményvezérelt és opportunistá, és amely nélkülöz mindenféle tartalmi lényegét: pillanatra szabott politika, amelynek lényegét „spin doktorok” dolgozzák ki, és amelyet az ország magas színvonalú gazdasági teljesítménye tesz lehetővé. Ez pedig a szervezett „Európán” belüli gazdaságilag privilegizált helyzetének eredménye. Annak, hogy Merkel személy szerint ilyen ügyes ebben, köze lehet ahhoz, hogy az NDK-ban nőtt fel, teljesen apolitikusan, távol mind a szociáldemokráciától, mind a kereszténydemokráciától, a nyugatnémet politika ideológiai pólusaitól. (Amikor gyermek volt, a családja Hamburgból az NDK-ba költözött; az apja evangélikus lelkész volt, aki úgy tűnik, szimpatizált az NDK-rendszerrel.) Úgy tűnik, hogy

ez az életrajzi háttér, és az a tény, hogy nem igazodott pártjának egyetlen – nyugatnémet – frakciójához sem, egyedülálló módon készítette fel őt a posztmodern politikára, ahol a benyomások és a népi hangulat menedzselése számít.

Legközelebbi tanácsadói általában PR-szakemberek, akiknek semmilyen politikai hátterük nincs. Így válhatott Merkel kemény neoliberális ellenzéki vezetőből a pártja szociáldemokratizálójává 2003 után mint a nagykoalíció kancellárja, vagy „Atomkanzlerinből” („atomenergia-kancellár”), aki azt mondta az embereknek, hogy fizikusként tudja, hogy az atomenergia biztonságos, heteken belül az „energiafordulat” atomellenes kancellárjává 2011-ben, Fukushima után, stb. stb.

Mérce: Merkelről nem lehet anélkül beszélni Magyarországon, hogy meg ne említenénk a 2015-ös menekültválságot. A liberálisok imádták a nyitott határok politikája miatt, a jobboldal utálta őt a Willkommenskultur miatt. Indokoltak egyáltalán ezek az álláspontok?

Streeck: Ez egy másik példája Merkel posztdemokratikus politikai virtuozitásának. 2015 tavaszán nem sikerült elérnie, hogy pártja megállapodjon egy olyan bevándorlási rendszerben, amely sürgősen ellátta volna a német gazdaságot a szükséges munkaerővel, tekintettel a nagyon alacsony német születési arányra. Ritkaságszámba menő PR-katasztrófát is elszenvedett, amikor élőben elmondta egy fiatal szíriai menekültnek, egy lánynak, hogy vissza kell térnie Szíriába, mert „sajnos nem fogadhatunk be mindenkit”, amin a lány sírni kezdett. Az ezt követő Twitter-felháborodásban Merkel elnyerte a „Jégkirálynő” becenevet. Aztán jött a budapesti vasútállomás, és Obama követelése, hogy Németország – miután Schröder alatt, Merkel hangosan kinyilvánított akarata ellenére, nem volt hajlandó csatlakozni az iraki háborúhoz – gondoskodjon a főként szíriai menekültekről, vagyis segítsen helyrehozni azt a káoszt, amit az amerikaiak okoztak a Közel-Keleten. Nyomozati jelentésekből kiderült, hogy a határrendészet eredetileg csak egy hétvégére adott engedélyt arra, hogy a budapesti menekülteket beengedjék Németországba. De amikor Merkel látta, hogy a német lakosság egy része lelkesedik az iránt, hogy nemzetközi szinten ünneplik őket mint az erény és szolidaritás mintaképét, a kancellár úgy döntött, hogy nyitva hagyja a határokat, a világ tudtára adva, hogy a modern korban a határokat úgysem lehet ellenőrizni, és különben is mindenkinek emberi joga Németországba menni és „menedékkérelmet” kérni. Csupán néhány nappal később tárgyalásokba kezdett Erdoğannal egy olyan megállapodásról, amelynek értelmében Törökország több milliárd eurót kap az EU-tól, hogy megállítsa a Földközi-tengeren Görögországba tartó menekülteket. Amikor zajlottak a tárgyalások – mialatt az AfD szinte megduplázta szavazatait számos regionális választáson -, Merkel 2016 elején bejelentette egy pártértekezleten, hogy „nem engedhetjük, hogy egy olyan esemény

mint 2015. szeptember 4-e megismétlődjön”, és hogy a menekültek befogadása nem csak német, hanem európai kötelesség. Így sikerült magát egyszerre bemutatnia mint a menekültek angyala és mint ügyes államasszony, aki arra készítette Törökországot, hogy megvédje Európát a migrációtól.

Mérce: Sok magyar számára Németország az a példászerű társadalmi-gazdasági és politikai modell, amelyre törekedni kell. De átültethető-e egyáltalán a német modell az európai félperiféria kontextusába az Európai Unió jelenlegi struktúrájában?

Strecek: Általánosságban gyanakodni kell az olyan elképzelésekkel szemben, melyek szerint nemzeti rendszerek átültethetők más országokba. Minden országnak magának kell megtalálnia az útját a békéhez és a jóléthez. Ez ebben az esetben különösen igaz. Németország, egy erősen iparosodott és exportfüggő ország, azért lehet az EU növekedési és jóléti pólusa, mert valutája, az euró erősen alulértékelt, mivel az nem csak a német valuta, hanem az egész eurózóna valutája. Míg Németország hatalmas exporttöbbséggel rendelkezik, addig az eurózónának kereskedelmi mérlege kiegyenlített. Ez ideális helyzet egy olyan nemzetgazdaság számára, amelynek jóléte az exporttól és ennél fogva a kedvező árfolyamtól függ. Figyelembe kell venni azt is, hogy az európai monetáris unió a többi tagország piacát lényegében a német gazdaság rabjaivá teszi: bármennyire is magas a német exporttöbbség, mondjuk Olaszországgal szemben, Olaszország nem tudja leértékelni a saját valutáját, mivel az egyben a német valuta is. Az olasz gazdaság és az olasz vállalatok versenyképességének javítása előtt így el van zárva az út.

Sőt, az Európai Unióban egyre növekszik a megosztottság a centrum – Németország és bizonyos mértékben Franciaország – és a periféria között, amely magában foglalja a mediterrán országokat, Kelet- és Közép-Európát, Kelet-Balkánt és hamarosan a Nyugat-Balkánt is. Ez egy függőségi viszony mind gazdasági, mind geopolitikai szempontból.

Egy birodalom perifériája soha nem törekedhet arra, hogy olyan legyen, mint a központ. A centrumnak ahhoz, hogy centrum legyen, perifériára van szüksége, ezért a centrum azt szeretné, ha az is maradna.

Ráadásul a gazdasági felzárkózás a nemzetközi szabadpiacon szinte lehetetlen: a pályakényszer erői itt is működnek. A birodalom stabilitása általában attól függ, hogy mennyire sikeresen irányítják a centrum elitjei a perifériák folyamatait, beleértve annak biztosítását, hogy a birodalom párti elitek megőrizzék hatalmukat a periférikus országokban. Erről szól és továbbra is erről fog szólni az EU-birodalom politikájának jó része, nemcsak a déli, hanem a keleti területeken is – ahol például Magyarország, úgy tűnik, eljátszik azzal a gondolattal, hogy közeledjen Oroszországhoz, míg erre a „bűnre” Lengyelország immunis.

Mérce: Az Európai Unióban folytak tárgyalások egy olyan kölcsönről, amely finanszírozza majd a gazdasági fellendülést a COVID-19 okozta válsággal szemben. A sajtóbeszámoló középpontjában az volt, hogy Lengyelország és Magyarország blokkolta a tárgyalásokat, eközben Németország szerepére kevés figyelem jutott. Németország korábban ellenezte az adóterhek közössé tételét. Miért ellenezték az adósságmegosztást korábban, és mi változott?

Az adósság kölcsönös megosztása államilag szuverén országok között lehetetlen, ezt mindenki tudja. Egyetlen ország sem engedheti meg más országoknak, hogy eladósodjanak, ha végül esetleg nekik kell állniuk a számlát. Az adósság-kölcsönösség minimumkövetelménye, hogy legyen egy hiteles központi mechanizmus, amely a résztvevő országok számára saját jogon érvényesíthető jogosultságokat ad az adósság felvételére és a

pénzek felhasználásának ellenőrzésére. Egyetlen ország sem akarja ezt igazán. A német politika azonban rugalmas, különösen Merkel alatt.

2020-ban megint felmerült annak lehetősége, hogy amennyiben Olaszország nem kap pénzügyi segítséget, elhagyja a monetáris uniót, és ezáltal véget vet az eurónak. Az euró azonban a német bonanza, és ennek megvédése Merkel és az általa kovácsolt domináns társadalmi tömb szerint – amely magában foglalja a szociáldemokratákat és a szakszervezeteket is – Németország legfelsőbb nemzeti érdeke. Tehát meg kellett találni a módját annak, hogy engedjenek az olasz (és francia) nyomásnak, ami valamiféle nemzetközi újraelosztást követelt – „transzferuniót”, ahogy azt néha szokták nevezni.

A koronavírus helyreállítási alap „Európa-párti” kormányok hatalmon tartását szolgálja Olaszországban, Spanyolországban és hosszabb távon Franciaországban – ezt az árat német szempontból érdemes megfizetni. Figyelembe kell venni, hogy nem készpénzről van szó: mindez adósság, és egyelőre nincs döntés arról, hogy hét év múlva hogyan fogják törleszteni – ha engem kérdez, nagy valószínűséggel még több adóssággal. Vegyék figyelembe azt is, hogy minden ország kap valamit, még Németország és Franciaország is. Továbbá meg kell jegyezni, hogy az országok csak az uniós költségvetésben foglalt részesedésükért felelnek, az alap egészéért nem, és minden ország nemzeti parlamentjének jóvá kell hagynia az alapot (és a benne lévő nemzeti részesedést). Az úgynevezett eurókötvényeknek egészen másról kellett volna szólniuk.

Mérce: Merkel idén távozik a politikából. Gondolja, hogy távozása után Németország továbbra is viszonylag stabil marad, vagy a kontinensen uralkodó politikai zűrzavar végül eléri Németországot is?

Streeck: Kérdés, hogy mit értünk stabilitás alatt. A CDU marad a legnagyobb párt? Valószínűleg. Emlékezzenek, mint mondtam arról, hogy Németország az EU jóléti pólusa. Amíg az euró felpörgeti a német gazdaságot, a CDU uralkodni fog, 2021-től valószínűleg a Zöldekkel. Bár az SPD ejtése a változás benyomását keltheti, a politikájuk nagyjából azonos lesz, talán egy kicsit több klímavédelemmel, még néhány kvótával a nők számára a vállalatok igazgatóságában és hasonlók. A retorikát leszámítva a Zöldek nem követelik a kormány Európa- és külpolitikájának megváltoztatását, hallgatólagosan támogatni fogják a megnövekedett katonai kiadásokat Joe Biden megalégedésére, és ragaszkodni fognak ahhoz, hogy a menekültügyet ne német, hanem „európai” ügyként kezeljék, ami valószínűleg gyengíti majd az AfD-t.

Az olyan országok, mint Magyarország és Lengyelország a mostaninál nagyobb nyomás alá kerülhetnek családi és bevándorlási politikájuk miatt, de a CDU-CSU gondoskodni fog arról, hogy ez ne ássa alá a kelet-európai német befolyást, és ne taszítsa Putyin karjaiba a kelet-európai országokat.

Mindez történhet másként is egy súlyos gazdasági válság alatt, amit az amerikai hanyatlás vagy egy következő vírus megjelenése okozhat. Salvini visszatérhet, Macron után jöhet Le Pen stb. Egy bizonyos ponton Németország többi tagországoknak fizetendő kompenzációs kifizetései megnőhetnek annyira, hogy a pénz összegyűjtése súlyos belföldi konfliktusokat okozzon. Ez esetben minden jóslat meghúszik, és politikailag kifinomultabb verzióban visszatérhet az AfD is. A német hegemonia az Európai Unióban nagyrészt olyan ígéretre épült és épül, amelyeket Németország vagy az EU – amit nagyrészt Németország vezet – nem lesz képes teljesíteni, például a menekültek nemzeti kvótákban rögzített európai szintű elosztása, vagy a források állandó továbbosztása a mediterrán országokba.

Mérce: *Ön kemény kritikusa az Európai Uniónak, ami nem általános a baloldalon. Véleménye szerint miért kellene a szuverenitást sokra becsülnie a 21. század baloldalának? Összeegyeztethető a szuverenitás elve a nemzetközi szolidaritás hagyományos baloldali értékével?*

Strecek: „A népszuverenitás a neoliberalizmus fő ellensége”, ahogy Chantal Mouffe fogalmaz. A mai globalizmus, amely a nemzeti szuverenitást elavultnak, sőt, veszélyesnek és erkölcstelennek nyilvánítja, nem más, mint egy kísérlet arra, hogy a gazdaság irányításából kizárja a demokratikus politikát, a gazdaságot átengedve a „szabadpiacnak” globális szinten. Ez a piac valójában nem szabad, hanem egy birodalom, amit hatalmas cégek működtetnek világszerte, amelyek globálisan operálnak, de nemzeti alapúak. Ráadásul a birodalomban jelen van a nemzeti szuverenitás, de csak a hegemon államok, mindenekelőtt az Egyesült Államok szuverenitása érvényesül, ők uralkodhatnak a nem-hegemon, periférikus államok felett. Az antiszuverén retorika azoknak a hatalmasoknak a retorikája, akik félnek a kevésbé erősektől, azoktól, akik ragaszkodnak függetlenségükhöz és polgáraik demokratikus akaratahoz. Amit az erősek meg akarnak szüntetni, az a gyengék szuverenitása, nem pedig a saját szuverenitásuk. Az Egyesült Államok soha nem szándékozta beolvasztani „nélkülözhetetlen nemzetüket” (Obama) egy globálisan nemzetlenített világ gazdaságba és társadalomba. A G. H. W. Bush által 1990 után meghirdetett „Új Világrendnek” nem szuverén nemzetállamok nélküli rendnek kellett lennie, hanem egyetlen szuverén nemzetállam rendjének, az Egyesült Államokénak. Ennek az államnak a világállam szerepére vállalkozva a Nemzetközi Liberális Rend helyére kellett lépnie, ami állítólag multilaterális volt, de valójában egyre inkább egyoldalúvá és birodalmivá vált.

Ami az Európai Uniót illeti, igen, „kritikusa” vagyok, ahogy Ön mondja, de nem azért, mert ellenzem az európai országok közötti békét és együttműködést. Elkötelezett „európaiként” ragaszkodom ahhoz, hogy Európa nem azonos az Európai Unióval, ahogy azt az uniós funkcionáriusok és kedvezményezettek megpróbálják elhitetni velünk. Csak abban az értelemben vagyok „nacionalista”, hogy ellenzem az imperialista antinacionalizmust, amelyet a hierarchikus, nem demokratikus, techno-bürokratikus hatalommal, és azzal a törekvéssel azonosítok, amely központi hatalmat hozna létre olyan nemzetek fölött, amelyek a rájuk jellemző hagyományos életmódok és a kapitalista modernizáció közötti egyensúlyt különböző módokon valósították meg.

Támogatom az Európai Uniót, de demokratikus nemzetállamok együttműködésének formájában. Ahhoz, hogy az államok demokratikusak legyenek, szuverénnek kell lenniük, mivel szuverenitás nélkül a demokrácia elszárad. Egy önkéntes együttműködésen alapuló *Genossenschaft*-ot (társulás) szeretnék, nem birodalmat. Ha az EU úgy fejlődik tovább, ahogy fejlődött a pénzügyi válságig, akkor tönkre fogja tenni a kis országok önálló kormányzási képességét, miközben demokrácia hiányában felhatalmazza a nagy országokat és a brüsszeli bürokráciát a kisebbek irányítására, érdekeinek, ideológiájának, célkitűzéseinek stb. megfelelően. Az egyhangú döntés követelményének kiküszöbölésére irányuló jelenlegi kísérletek tönkretennék a nemzeti szuverenitás utolsó mentővívóját, azzal a tétellel, hogy minden európai ország azonos és felülről irányítható mint kollektivitás – pedig nem az.

Valójában az egyik oka annak, hogy szenvedélyesen ellenzem azt a fajta Európai Uniót, amely az elmúlt két évtizedben formálódott, az, hogy ebben óhatatlanul Németország uralkodik, többé-kevésbé elrejtőzve egy Franciaországgal kötött, mélyen aszimmetrikus szövetség mögé. Egy német európai birodalomnak sem történelmi legitimitása nincsen, sem szükséges forrásai arra, hogy kompenzálja a tőle függő periférikus országokat a német vezetés elfogadásáért, vagy még inkább; a kontrollért, ami örökös feszültségekhez vezet Németország

és Európa többi része között, és Németországon belül is. Szeretném, ha Németország békében élne szomszédjaival, a skandináv demokráciák szövetségének mintájára, amelyek már régóta együttműködnek az Északi Tanácsban anélkül, hogy hegemon államra lenne szükségük, ami fegyelmezné őket.

Ami a „hagyományos baloldali nemzetközi szolidaritást” illeti, ahogy Ön fogalmazott, az mindenekelőtt az osztályok közötti, nemzetek közötti szolidaritást jelentette, nem pedig az államok közötti osztály nélküli szolidaritást. Egy ország szervezett munkássága segítette más országok szervezett munkásságát a kapitalista kizsákmányolás elleni küzdelemben, például szolidaritási sztrájkok révén, vagy azzal, hogy nem voltak hajlandók más országok dolgozóival versenyezni, és leszorítani a béreket. Hogy miért kellene ehhez megkövetelni a nemzeti szuverenitás megszüntetését állami szinten, azt nem értem. Segíteni kell az országokat a milliárdosaik megadóztatásában – sok milliárdos van éppen az úgynevezett „szegény” országokban – pl. azáltal, hogy a gazdag országok baloldala küzd a korlátlan tőkemozgás ellen. De nem szabad, hogy más országoktól vagy valamilyen nemzetközi szervezetből származó segínytől függjenek.

A nemzetközi szolidaritás nem nélkülözheti a munkavállalók jogaiért és a demokráciáért folytatott nemzeti küzdelmeket, ahogy a „globális kormányzás” sem tudja ingyen elhozni a gazdag és szegény nemzetek közti gazdasági és demokratikus felzárkózást.

Emellett a demokráciát és az egyenlőséget nem tudja fölülről elrendelni egy jóindulatú nemzetközi bürokrácia, legyen az Brüsszelben vagy New Yorkban, helyben és alulról kell küzdeni érte, ez csak nemzeti terepen történhet. A „világ proletárjai egyesüljetek” azt jelenti, hogy harcolni kell a demokráciáért a saját országunkban, miközben segíteni kell – ahogy minket is segítenek – hogy mások is cselekedjenek hasonlóan az országukban. A szolidaritás és az internacionalizmus fontos, de ha nemzetközi piacokon és szervezetekben érvényesülnek, akkor csak neoliberalizmust és imperialista kontrollt kapunk, ezért nemzeti politikában kell gyökerezniük, ott kell harcolni értük, különben semmit nem érnek.

<https://merce.hu/2021/01/11/nemetorszagnak-az-az-erdeke-hogy-magyarorszag-a-periferian-maradjon-interju-wolfgang-streeckkel/>